

Αρετή Τούντα - Φεργάδη

Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΟΥ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΥ ΣΤΗ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ
ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΤΩΝ ΒΑΛΚΑΝΙΚΩΝ ΚΡΑΤΩΝ ΣΤΟ
ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΩΝ ΒΑΛΚΑΝΙΚΩΝ ΔΙΑΣΚΕΨΕΩΝ, 1930-1934

Είναι γεγονός ότι ο όρος Μακεδονικό Ζήτημα δεν αναφέρθηκε σε καμία από τις συνεδριάσεις του Συμβουλίου ή των Επιτροπών των Βαλκανικών Διασκέψεων¹ των ετών 1930-1933. Τούτο δικαιολογείται από τη γενικότερη αρχή, ιδεαλιστική οπωσδήποτε, η οποία επικράτησε στις Διασκέψεις: να μη συζητηθούν τα πολιτικά προβλήματα που διαιρούσαν τα κράτη και κατ' επέκταση τους λαούς της Βαλκανικής Χερσονήσου².

Το Μακεδονικό δεν συζητήθηκε στη διάρκεια των εργασιών των Βαλκανικών Διασκέψεων και δεν ετέθη ως θέμα προς συζήτηση της γενικότερης θεματικής τους. Η θέση αυτή έρχεται σε αντίθεση με τον τίτλο της μελέτης. Και δημιουργείται το εύλογο ερώτημα πως επέδρασε το Μακεδονικό στη διαμόρφωση της θέσης των Βαλκανικών κρατών στη διάρκεια των Βαλκανικών Διασκέψεων αφού δεν συζητήθηκε σ' αυτές. Η απάντηση βρίσκεται στη σύμπλευση του Μακεδονικού με ένα άλλο ζήτημα που και εκείνο δεν αποτέλεσε, επίσημως, αντικείμενο των εργασιών των Διασκέψεων αλλά διαδραμάτισε ουσιαστικό ρόλο στην εξέλιξη τους και συζητήθηκε έξω, κυρίως από αυτές: το μειονοτικό. Πιο εξειδικευμένα, στη σύμπλευση του Μακεδονικού με το τμήμα εκείνο του μειονοτικού που αφορούσε στους σλαβόφωνους πληθυσμούς οι οποίοι κατοικούσαν σε μακεδονικές περιοχές. Οι πληθυσμοί αυτοί, είναι γνωστό, είχαν καταστεί αντικείμενο διαπάλης μεταξύ των τριών Βαλκανικών κρατών-Βουλγαρίας, Σερβίας, Ελλάδας-και προκάλυμμα για τις εδαφικές και οικονομικές τους διεκδικήσεις τις σχετικές με τη Μακεδονία.

Οι Βαλκανικές Διασκέψεις ξεκίνησαν με το φιλόδοξο πρόγραμμα του Σο-

1. Στα σχετικά με τις Διασκέψεις διπλωματικά έγγραφα του ελληνικού ΥΠΕΞ ο όρος Διάσκεψη και ο όρος Συνδιάσκεψη χρησιμοποιούνται με την ίδια βαρύτητα. Εμείς επιλέγουμε τον πρώτο.

2. Όπως σημειώνεται και στο κείμενο, πιο κάτω, στις Διασκέψεις συμμετείχαν εκπρόσωποι των εθνικών ομίλων των Βαλκανικών λαών και συζητήθηκαν θέματα τα οποία αφορούσαν σ' αυτούς. Είναι, όμως, ευνόητο ότι οι υπερεθνικές δεν έμειναν αμέτοχες στην όλη υπόθεση. Διευκρινιστικά αναφέρουμε πως αρκετά από τα στοιχεία που δίνονται στο παρόν κείμενο ανευρίσκονται στο Αρετή Τούντα-Φεργάδη, Μειονότητες στα Βαλκάνια. Βαλκανικές Διασκέψεις, 1930-1934 (Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής, 1994). Για ορισμένα βλ. της ίδιας, Ελληνο-Βουλγαρικές Μειονότητες. Πρωτόκολλο Πολίτη-Καλφώφ, 1924-1925 (Θεσσαλονίκη: Ι.Μ.Χ.Α., 1986).

σιαλιστή ηγέτη Αλέξανδρου Παπαναστασίου για προσέγγιση και συνεργασία των λαών της Χερσονήσου του Αίμου η οποία θα οδηγούσε σε μια Βαλκανική Ένωση ή Ομοσπονδία. Η εκπροσώπηση των λαών της Βαλκανικής θα γινόταν από αντιπροσώπους των εθνικών τους ομίλων. Η κρατική παρέμβαση ή εκπροσώπηση δεν περιλαμβανόταν στο πρόγραμμα του Παπαναστασίου. Εντούτοις σύμφωνα με μεταγενέστερη δήλωσή του οι Διασκέψεις προσέλαβαν χαρακτήρα καθαρά επίσημο.

Δύο θέματα πολιτικής φύσης απασχόλησαν, κυρίως, το Συμβούλιο των Διασκέψεων: το ζήτημα του πολιτικού Βαλκανικού Συμφώνου και το μειονοτικό. Το δεύτερο δεν είχε σταματήσει, παρά τις πάμπολλες προσπάθειες που είχαν σημειωθεί σε διεθνές επίπεδο μετά το τέλος του Α Παγκοσμίου Πολέμου, να προβληματίζει τα βαλκανικά κράτη. Τώρα, στα μέσα της μεσοπολεμικής περιόδου, ήρθε στο προσκήνιο των Διασκέψεων. Το έθεσε η βουλγαρική εθνική ομάδα τις παραμονές της Διάσκεψης της Αθήνας. Το έθεσε ως προϋπόθεση για τη συμμετοχή της στη Διάσκεψη. Και πήρα τη διαβεβαίωση από τον Παπαναστασίου ότι το θέμα θα συζητείτο κατ' αρχήν.

Η εμμονή της Βουλγαρίας στο μειονοτικό δεν ήταν τυχαία. Πήγαζε από τα πολλά προβλήματα τα οποία καταδεδνάστευαν την εσωτερική της πολιτική αλλά και από τη γενικότερη θέση της απέναντι στο Μακεδονικό, το οποίο συνέχιζε να συνιστά το «κομβικό πρόβλημα»³ στις πολιτικές σχέσεις των Βαλκανικών κρατών.

Το Μακεδονικό Ζήτημα, η γέννηση του οποίου εντοπίζεται στον προηγούμενο αιώνα, ήταν και είναι άμεσα συνδεδεμένο με το ζήτημα των μειονοτήτων το οποίο υπάγεται σ' αυτό. Η διαπάλη για το Μακεδονικό, διαπάλη για την κατοχή των τριών τμημάτων της διαιρεμένης ανάμεσα στη Βουλγαρία, την Ελλάδα και τη Σερβία Μακεδονίας, προσλαμβάνει μια νέα διάσταση μετά τον τερματισμό του Α Παγκοσμίου Πολέμου, εφόσον ενδιαφέρονται για την επίλυσή του και τα κομμουνιστικά κόμματα των τριών κρατών. Βασικό σύνθημα για τη λύση του θα παραμείνει, ως το 1935 το τριτοδιεθνιστικό δόγμα για «Ενιαία και Ανεξάρτητη Μακεδονία και Θράκη»⁴.

Το Κουμμουνιστικό κόμμα της Βουλγαρίας, στο οποίο η Κομιντέρν αναγνώρισε το προβάδισμα έναντι όλων των άλλων κομμάτων της Βαλκανικής Κουμμουνιστικής Ομοσπονδίας, υποστήριξε την «προσωρινή αντιπροσωπεία» της ανασυγκροτημένης μετά τον πόλεμο Ε.Μ.Ε.Ο.⁵, η οποία ζήτησε στη

3. Ο χαρακτηρισμός δίνεται στο Α. Παπαπαναγιώτου. Το Μακεδονικό Ζήτημα και το Βαλκανικό Κουμμουνιστικό κίνημα, 1918-1939 (Αθήνα: Θεμέλιο, 1992), σ. 22.

4. Στο ίδιο, σ. 29. βλ. και Ε. Kofos, Nationalism and Communism in Macedonia, αρ. 70 (Θεσσαλονίκη: Institute for Balkan Studies, 1960), σ.σ. 68-94. Για την ίδρυση της Ε.Μ.Ε.Ο. σ.σ. 25-28.

5. Στο ίδιο. Βλ. και Α. Παπαπαναγιώτου, ο.π., σ. 29.

Συνδιάσκεψη των Παρισίων την πολιτική αυτονομία της Μακεδονίας «υπό την αιγίδα της Κοινωνίας των Εθνών»⁶. Δύο δε μήνες πριν από την υπογραφή της Συνθήκης και της Σύμβασης του Νείγυ, ο Σταμπολίσκν διαμαρτυρόταν για τα συντελούμενα στο Παρίσι και διευκρίνιζε στην κοινοβουλευτική ομάδα του κόμματος ότι: «από τη Βουλγαρία αποκόπτονται τμήματα των περιοχών Τσαριμπρόντ, Μποσίλεγκραντ και Στρώμνιτσας, ολόκληρη τη Μακεδονία, ολόκληρη τη Νότιο Θράκη και τη Δοβρουτσά»⁷.

Για τις μειονότητες που κατοικούσαν στις πιο πάνω περιοχές απαιτούσαν την πλήρη εφαρμογή και το σεβασμό των ορών των Συνθηκών περί Μειονοτήτων οι Μίσεβ και Πετκόφ στο υπόμνημά τους το οποίο συνέταξαν πριν από την Ά Διάσκεψη της Αθήνας και σ' εκείνο που υπέβαλαν στους αρμόδιους της Διάσκεψης της Κωνσταντινούπολης και αποτέλεσε της βουλγαρική θέση επί του μειονοτικού.

Στη βάση της πιο πάνω θέσης και πίσω από αυτή βρισκόταν το Μακεδονικό Ζήτημα. «Το ζήτημα των μειονοτήτων», τόνιζε ο Ζεκί Μεσοούτ σε άρθρο του δημοσιευμένο στην τουρκική εφημερίδα Μιλλιέτ της 17 Οκτωβρίου 1930, «δεν είναι παρά μια καινούρια φόρμα ορισμένων πολιτικών προβλημάτων» πάνω από τα οποία «ίσταται το Μακεδονικό Ζήτημα».

Στο Μακεδονικό έδινε το προβάδισμα η σταλινική στρατηγική για να μπορέσει να διασφαλίσει τις βλέψεις της επί της Ανατολικής Μεσογείου. Και στο βουλγαρικό και σερβικό Κουμμουνιστικό κόμμα είχε εναποθέσει τις απαιτήσεις της για ανεξάρτητη Μακεδονία⁸.

Τα Κομμουνιστικά όμως κόμματα των δύο Βαλκανικών κρατών δεν κατόρθωσαν να συνεννοηθούν, ώστε να συντονίσουν τη δράση τους. Το βουλγαρικό κομμουνιστικό κίνημα το οποίο μαζί με την Ε.Μ.Ε.Ο. θα οδηγούσε τα κράτη της Χερσονήσου του Αίμου σε μια Βαλκανική Ομοσπονδία περιέπεσε σε κρίση επί μια δεκαετία⁹ και δεν μπόρεσε να διαδραματίσει ουσιαστικό ρόλο στη σύσταση ενός ανάλογου σχήματος στο οποίο θα περιλαμβανόταν η ανεξάρτητη Μακεδονία και Θράκη. Και δεν κατόρθωσε να συνεννοηθεί με τους Γιουγκοσλάβους κομμουνιστές για την εμφάνιση και δράση εθνικών κινήματων στο βαλκανικό χώρο, παρά μόνο στο πλαίσιο των μειονοτικών διεκδικήσεων¹⁰.

Για τον αμέσως πιο πάνω λόγο και η δραστηριότητα των ετών 1930-1933 η σχετική με τη σύσταση μιας Βαλκανικής Ομοσπονδίας καταδικάστηκε από

6. Στο ίδιο.

7. Στο ίδιο, σ. 30.

8. Α. Παπαπαναγιώτου, ο.π., σ.σ. 62, 76.

9. Στο ίδιο, σ. 65.

10. Στο ίδιο, σ. 31.

τα κομμουνιστικά κινήματα της Ελλάδας, της Γιουγκοσλαβίας και της Βουλγαρίας επειδή θεωρήθηκε ότι υποκινούνταν από τις Δυτικές Δυνάμεις, Αγγλία και Γαλλία¹¹.

Την επόμενη του τερατισμού των εργασιών της Α Βαλκανικής Διάσκεψης, όπου Βούλγαροι και Γιουγκοσλάβοι ήρθαν αντιμέτωποι λόγω των απόψεων τους επί του μειονοτικού, πρόβαλαν ξανά οι παλιές διεκδικητικές τάσεις των Βαλκανικών κρατών και διαφάνηκαν οι προθέσεις ορισμένων, οι οποίες αργότερα και ιδιαιτέρως στη Β Διάσκεψη της Κωνσταντινούπολης έγιναν αισθητές.

Η σημασία, για παράδειγμα, της κοιλάδας του Βαρδάρη και του λιμανιού της Θεσσαλονίκης υπογραμμίστηκαν από τον Τοπάλοβιτς, μέλος της γιουγκοσλαβικής ομάδας στη Διάσκεψη της Αθήνας, σε άρθρο του το οποίο δημοσιεύτηκε στο περιοδικό "Les Balkans": «[...] το αληθινό λιμάνι των Βαλκανίων, το λιμάνι του μέλλοντος, είναι αυτό της Θεσσαλονίκης», έγραφε ο Τοπάλοβιτς. «Η φύση του το προσόριζε για όλους τους λαούς της Βαλκανικής, εφόσον σ' όλη τη Χερσόνησο υπήρχαν οροσειρές, οι οποίες συνέκλιναν προς την κοιλάδα του Βαρδάρη, κοιλάδα με ιδιαίτερη οικονομική και στρατηγική σπουδαιότητα». Όλες οι βαλκανικές χώρες, συνέχιζε ο Τοπάλοβιτς, όφειλαν να συνεργασθούν με σκοπό να καταστήσουν αυτό το λιμάνι διεθνές, δίχως βέβαια να αμφισβητηθεί η ελληνική κυριαρχία επ' αυτού.

Οι σχέψεις του Τοπάλοβιτς, οι οποίες ασφαλώς αντικατόπτριζαν την επίσημη γιουγκοσλαβική θέση, δεν ενοχλούσαν όπως διατυπώνονταν. Αν όμως τις συνδέσει κανείς με τις παλιές οικονομικές διεκδικήσεις των Γιουγκοσλάβων επί της Θεσσαλονίκης δεν μπορεί παρά να τις δει ως αναβίωση της προηγούμενης πολιτικής τους. Πράγματι, ο Γιουγκοσλάβος αντιπρόσωπος απέτυχε ταυτοχρόνως απόψεις σχετικές με τις μειονότητες, των οποίων τις υφιστάμενες διαφορές τις εντόπιζε στις βουλγαρογιουγκοσλαβικές σχέσεις, αποδεχόμενος βέβαια ότι η Ελλάδα δεν είχε πλέον καμία ανάμιξη. Υποστήριζε τη βουλγαρογιουγκοσλαβική Ομοσπονδία την οποία, εντασσόμενη στη Βαλκανική Ομοσπονδία, θεωρούσε ικανή να αποτρέψει την επιδείνωση των μειονοτικών προβλημάτων.

Η απομάκρυνση από την εξουσία, μετά τις εκλογές του Ιουνίου 1931 και τη νίκη του Εθνικού Συνασπισμού, της ομάδας Λιάπτσφ-Τσαγκόφ, η οποία

11. Η εφημερίδα Ριζοσπάστης, η οποία ήταν όργανο του Κ.Κ. Ελλάδας, υποστηρίζει ότι η Γαλλία υποκινούσε τις Διασκέψεις. Γράφει συγκεκριμένα: «Παρά τον καθαρώς βαλκανικόν της χαρακτήρα, η Συνδιάσκεψη των Αθηνών αποτελεί αντίκτυπον του αγώνος των Ευρωπαϊκών κρατών δια την επικράτησιν εις τα Βαλκάνια ως και κεκαλυμμένον παίγνιον της σοβιετικής πολιτικής των μπερδιαλιστών και κυρίως της Γαλλίας» Βλ. Εφημερίδα **Ριζοσπάστης**, 12 Οκτωβρίου 1930.

συνέδραμε την ενωμένη Ε.Μ.Ε.Ο. στην προσάρτηση της Μακεδονίας στη Βουλγαρία, είχε ως αποτέλεσμα τη βουλγαρογιουγκοσλαβική προσέγγιση. Η προσέγγιση αυτή εκδηλώθηκε έντονη στις εργασίες της Διάσκεψης που έλαβε χώρα στην Κωνσταντινούπολη τον Οκτώβριο 1931 και ήταν η ' Β Διάσκεψη. Αφορούσε σε δύο θέματα: των μειονοτήτων και της μη αποδοχής του Βαλκανικού Συμφώνου. Οφειλόταν, εκτός από την αλλαγή του κυβερνητικού σχήματος στη Σόφια και στο γεγονός ότι οι δύο χώρες είχαν βρει, τη στιγμή εκείνη, ένα σημείο συνεννόησης στις μειονοτικές τους εκκρεμότητες.

Τους δύο πρώτους μήνες του 1933 στον ευρωπαϊκό χώρο σημειώνονται δύο ιστορικά γεγονότα με ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Η άνοδος του Χίτλερ στη εξουσία και η ανανέωση του Συμφώνου της Μικρής Αντάντ. Το πρώτο επιδρά στην εντατικοποίηση των προσπαθειών των υπεύθυνων για την επίτευξη της Βαλκανικής Ένωσης αλλά ταυτοχρόνως και στην έναρξη επίσημων συνομιλιών για την υπογραφή Βαλκανικού Συμφώνου. Το δεύτερο οδηγεί σε ανεπίσημες ελληνοβουλγαρικές συνομιλίες, στις οποίες συμμετέχει ο Παπαναστασίου δίχως την εντολή της ελληνικής Κυβέρνησης και στην υπογραφή ενός πρωτοκόλλου, στις 21 Μαρτίου 1933, στο οποίο συμβαλλόμενα μέρη ήταν η ελληνική και η βουλγαρική αντιπροσωπεία του Συμβουλίου της Βαλκανικής Διάσκεψης. Το περιεχόμενο του πρωτοκόλλου αφορούσε στη ρύθμιση του συνόλου των προβλημάτων των δύο χωρών. Ρύθμιση για τις μειονοτικές τους διαφορές δεν περιλαμβανόταν στο πρωτόκολλο, παρά τους φόβους της ελληνικής Κυβέρνησης. Συζητήσεις όμως έγιναν πολλές και οι δύο αντιπροσωπείες συμφώνησαν το θέμα να αποτελέσει αντικείμενο συνομιλιών στη μέλλουσα να συνέλθει τέταρτη Βαλκανική Διάσκεψη.

Στις συζητήσεις για το μειονοτικό είχε διαδραματίσει πρωταρχικό ρόλο η ανασφάλεια που οι δύο χώρες αλλά και οι αντιπροσωπείες τους είχαν νιώσει εξαιτίας της ανανέωσης του Συμφώνου της Μικρής Αντάντ. Η Γιουγκοσλαβία ήταν μέλος της Μικρής Αντάντ και ο αντιπρόσωπος της Γιοβάνοβιτς είχε ζητήσει στο Βουκουρέστι, στη συνάντηση των μελών του Συμβουλίου της Διάσκεψης, αναθεώρηση του Δ' κεφαλαίου των αποφάσεων της ' Γ Βαλκανικής Διάσκεψης, το οποίο είχε περιληφθεί στο προσχέδιο Βαλκανικού Συμφώνου και αφορούσε στην προστασία των μειονοτήτων. Ας διευκρινισθεί ότι το περιεχόμενο του Δ' κεφαλαίου δεν απήχε από τα μέτρα τα οποία είχε λάβει στο παρελθόν η Κοινωνία των Εθνών για την προστασία των μειονοτήτων.

Το μειονοτικό δεν συζητήθηκε εκτενώς στο πλαίσιο της τέταρτης και τελευταίας Διάσκεψης η οποία συνήλθε στη Θεσσαλονίκη το Νοέμβριο 1933, μετά την άρνηση της Βουλγαρίας και της Γιουγκοσλαβίας να λάβει χώρα στο έδαφός τους. Η βουλγαρική αντιπροσωπεία η οποία στο Βουκουρέστι είχε απόσχει από την ψήφιση του Δ' κεφαλαίου, στη Θεσσαλονίκη μετέβαλε τη

στάση της. Έγινε περισσότερο διαλλακτική εφόσον η χώρα την οποία εκπροσωπούσε αισθανόταν να έχει απομονωθεί στο βαλκανικό χώρο εξαιτίας της ανανέωσης του Συμφώνου της Μικρής Αντάντ αλλά κυρίως λόγω της υπογραφής του ελληνοτουρκικού Συμφώνου περί εγγύησης των συνόρων των δύο κρατών του Σεπτεμβρίου 1933. Οι διατάξεις του Συμφώνου αυτού θεωρήθηκε ότι παραβίαζαν το δικαίωμα της Βουλγαρίας για έξοδο στο Αιγαίο, δικαίωμα που της είχε αναγνωρισθεί από τις Συνθήκες του Νεϊγύ και των Σεβρών και η μη εφαρμογή των σχετικών όρων οφειλόταν στη διάσταση απόψεων, ως προς τη φύση του περιεχομένου τους, ανάμεσα στην ελληνική και τη βουλγαρική πλευρά.

Εντούτοις, τώρα, η βουλγαρική ομάδα επέμενε να μεταβληθεί το 'Δ κεφάλαιο ως προς το σημείο εκείνο που ανέφερε ότι οι αιτήσεις των μειονοτήτων έπρεπε να εξετάζονται από αντιπροσώπους και των έξι Βαλκανικών κρατών. Ο Σακίζοφ, Πρόεδρος του βουλγαρικού εθνικού ομίλου, ζητούσε τα μειονοτικά θέματα να διερευνώνται από εκπροσώπους των δύο Κυβερνήσεων. Εάν αυτό γινόταν δεκτό η Βουλγαρία θα αποκτούσε δικαίωμα, μεταξύ άλλων, «να προστατεύει επισήμως την βουλγαρικήν μειονότητα εις την Ελλάδα», όπως την σημειώνει ο Περικλής Αργυρόπουλος σε έκθεσή του προς τον Έλληνα Υπουργό Εξωτερικών «πράγμα το ο οποίον αντίκειται απολύτως εις την αρχικήν έννοιαν της προστασίας των μειονοτήτων όπως την καθιέρωσαν οι συνθήκαι»¹². Κατά δεύτερο λόγο η ανάμιξη της Βουλγαρίας στην επίλυση διαφορών μειονοτικής φύσης θα της παρείχε τη δυνατότητα, και αυτό είχε «υψίστην εθνικήν σημασίαν», σύμφωνα με τον Αργυρόπουλο, να δημιουργήσει «κατάστασιν λίαν επικίνδυνον εις την Δυτικήν Μακεδονίαν»¹³.

Η κατάσταση στη Δυτική Μακεδονία, την εποχή εκείνη, και ιδιαίτερα στις περιοχές της Καστοριάς και της Φλώρινας, ήταν «λίαν επισφαλής υπό εθνικήν άποψιν». Η δράση των κομιτάτων της Σόφιας και οι συμμορίες οι οποίες δρούσαν στο ελληνικό έδαφος δημιουργούσαν ελπίδες στους προσκείμενους προς τη Βουλγαρία κατοίκους για επικράτηση της στα Βαλκάνια¹⁴.

Την ίδια εποχή κατά την οποία στο βαλκανικό χώρο διεξάγονταν οι Διασκέψεις των εκπροσώπων των λαών της Χερσονήσου του Αίμου, τον προσηλυτισμό των σλαβόφωνων κατοίκων της Δυτικής Μακεδονίας, που αναγκάζονταν να μεταναστεύσουν, είχαν αναλάβει οι βουλγαρομακεδονικές οργα-

12. Ιστορικό Αρχείο Ελληνικού Υπουργείου Εξωτερικών (= ΑΥΕ), 1934, Α/3/8, Βαλκανική Διάσκεψις. Έλληνική Έταιρεία τών Φίλων της Ειρήνης. Έλληνική Όμας Βαλκανικής Διασκέψεως. Αργυρόπουλος προς Υπουργόν Έξωτερικών. Έν Αθήναις, τη 2 Δεκεμβρίου 1933 και το συνημμένο σημείωμα για την εφαρμογή των διατάξεων των Συνθηκών των σχετικών με την προστασία των μειονοτήτων.

13. Στο ίδιο.

14. Στο ίδιο.

νώσεις οι οποίες συνέχιζαν τη δράση τους στην Αμερική και τον Καναδά. Η Μακεδονική Πολιτική Οργάνωση η οποία από το 1930 συνεργαζόταν με την υπό τον Ιβάν Μιχαήλοφ Ε.Μ.Ε.Ο., είχε ως σκοπό την ίδρυση ανεξάρτητου Μακεδονικού κράτους στο οποίο θα περιλαμβάνονταν οι περιοχές της Μακεδονίας που υπάγονταν στη Γιουγκοσλαβία και την Ελλάδα. Η δημιουργία Μακεδονικού κράτους θα είχε δύο θετικά αποτελέσματα: την εξασφάλιση ισοσύτητας και ελευθερίας σ' όλους τους κατοίκους της Μακεδονίας και την εξάλειψη της κυριότερας αιτίας πολέμων και ταραχών στα Βαλκάνια, γεγονός το οποίο με τη σειρά του θα βοηθούσε στη σύσταση της Βαλκανικής Ομοσπονδίας¹⁵.

Σύμφωνα με πληροφορίες η Βουλγαρία δεν επιδοκίμαζε εξολοκλήρου το πρόγραμμα της Μ.Π.Ο. αλλά οι εκάστοτε βουλγαρικές κυβερνήσεις παρακολουθούσαν με ενδιαφέρον τις κινήσεις των μελών της στο βουλγαρικό έδαφος και τους εξασφάλιζαν πλήρη ελευθερία δράσης. Ορισμένα από τα μέλη της Μ.Π.Ο. ήταν αντίθετα προς τη συνεργασία της με την Ε.Μ.Ε.Ο. του Μιχαήλοφ, γι' αυτό και αποσχίστηκαν και συνέστησαν, το 1931, άλλη οργάνωση, τη Μακεδονική Λαϊκή Ένωση στα μέλη της οποίας περιλαμβάνονταν άτομα με σοσιαλιστική και κομμουνιστική πολιτική τοποθέτηση. Η Μ.Λ.Ε. μετερχόταν άλλες μεθόδους από εκείνες της Ε.Μ.Ε.Ο. για την εκπλήρωση του στόχου της, την ίδρυση Μακεδονικού κράτους. Και οι δύο πιο πάνω οργανώσεις ήταν άμεσα εξαρτημένες από τη Σόφια¹⁶.

Εντούτοις δεν ήταν λίγα τα μέλη της Μ.Π.Ο. τα οποία στιγματίζαν τις τρομοκρατικές μεθόδους των κομιτατζήδων, οι οποίοι βρισκόνταν υπό τον Μιχαήλοφ, και των συνεργατών του. Τα άτομα αυτά, σύμφωνα με την ίδια πηγή, υποστηριζόνταν από τη βουλγαρική κυβέρνηση και από το βασιλιά Βόρι και ενισχύονταν οικονομικά από την Τράπεζα Μακεδονίας η οποία έδρευε στη βουλγαρική πρωτεύουσα. Τα χρήματα, αξίζει να σημειωθεί, ότι προέρχονταν από φόρους και εμβάσματα των βουλγαρομακεδονικών οργανώσεων του εξωτερικού¹⁷.

Αλλά και το θρακικό ζήτημα συνιστούσε κεντρικό στόχο της βουλγαρικής εξωτερικής πολιτικής εκείνη την περίοδο. Οι 252 Θρακικοί σύλλογοι οι οποίοι υπήρχαν στη Βουλγαρία φρόντιζαν για την εφαρμογή των όρων της Συν-

15. ΑΥΕ, 1933, Α/6/ΙΙ, δ, Θρακικών Κομιτάτων, Legation Hellenique en Bulgarie, αρ. 3227, Κόλλας προς υπουργείο Εξωτερικών. Εν Σόφια, τη 1η Νοεμβρίου 1933 και Legation Hellenique en Bulgarie, αρ. 1296, Κόλλας προς Υπουργείο Εξωτερικών. Εν Σόφια, τη 16 Απριλίου 1932.

16. ΑΥΕ, 1933, Α/6/ΙΙ, γ, Ενέργειαι Κομιτάτου εκτός Βουλγαρίας (Αμερικάν κ.λ.π.), Consulate of the Republic of Greece. Εμπιστευτικόν, αρ. 714, Βήλος προς την εν Ουασινγκτόν Σ. Πρεσβείαν. Εν Κλήβελαντ, τη 29 Νοεμβρίου 1932.

17. ΑΥΕ, 1933, Α/6/ΙΙ, γ, ο.π., Εμπιστευτικόν, αρ. 574, Βήλος προς την εν Ουασινγκτόν Σ. Πρεσβείαν. Εν Κλήβελαντ, τη 21 Σεπτεμβρίου 1932.

θήκης του Νείγυ και των Σεβρών των σχετικών με την έξοδο της Βουλγαρίας στο Αιγαίο, έξοδο όπως αυτοί την εννοούσαν: προσάρτηση και των δύο τμημάτων της Θράκης στη Βουλγαρία. Το έκνομο Κομιτάτο υπέρ της ελευθερίας της Θράκης, το οποίο είχε συσταθεί τον Ιανουάριο 1932, προσπαθούσε με τρομοκρατικές μεθόδους, οι οποίες προσομοίαζαν προς εκείνες της Ε.Μ.Ε.Ο., να στρέψει την προσοχή της βουλγαρικής κοινής γνώμης προς τη θρακική υπόθεση. Το Κομιτάτο αυτό είχε συσταθεί χάρις στις ενέργειες του βουλευτή του Αγροτικού κόμματος Γεωργήφ. Το Θρακικό δεν ήταν ζήτημα μειονοτήτων, όπως χαρακτηριστικά τόνιζε ο Γεωργήφ στο 18ο Συνέδριο των Θρακικών Οργανώσεων που έδρευαν στη Βουλγαρία, αλλά είχε εδαφική κρατική φυσιογνωμία η οποία έτεινε προς «φυσικὴν επέκτασιν της Βουλγαρίας εις το Αιγαίον»¹⁸. Σ' αυτή τη δήλωση φαίνονταν ολοκάθαρα οι προθέσεις και διαθέσεις της Βουλγαρίας για την απόκτηση εδαφικής διεξόδου προς το Αιγαίο, οι οποίες εκείνη την περίοδο είχαν ενταθεί, συνιστούσαν μια πολιτική κατεύθυνση στην υλοποίηση της οποίας οι μειονοτικές διεκδικήσεις έπαιζαν πρωταγωνιστικό ρόλο.

Η βουλγαρική στάση καθώς και οι γενικότερες ευρωπαϊκές εξελίξεις έπαιξαν ουσιαστικό ρόλο στην πορεία των πραγμάτων στο βαλκανικό χώρο και κατ' επέκταση και στην έκβαση του θεσμού των Βαλκανικών Διασκέψεων. Η μη συμμετοχή της Βουλγαρίας στο Βαλκανικό Σύμφωνο του Φεβρουαρίου 1934, η οποία υπαγορεύθηκε και από την εμμονή της στο δόγμα του αναθεωρητισμού των Συνθηκών του 1919-1920, οδήγησε μοιραία στη διάσπαση της οποιαδήποτε συνεργασίας των Βαλκανικών λαών για τη συζητούμενη Βαλκανική Ένωση ή Ομοσπονδία.

Η Γιουγκοσλαβία άκρως δυσανεκτή με το 'Δ κεφάλαιο των αποφάσεων του Βουκουρεστίου, που αφορούσε στις μειονότητες, επειδή η κίνηση για το τετραμερές δεν προήλθε από την ίδια και επειδή δεν κατόρθωσε να παίξει πρωταγωνιστικό ρόλο στις Διασκέψεις, τις καταδίκασε. Η γιουγκοσλαβική ομάδα, η οποία τελούσε υπό τις άμεσες οδηγίες του γιουγκοσλαβικού Υπουργείου των Εξωτερικών, κατέβαλε σύντομες προσπάθειες για να διαλύσει τις Διασκέψεις¹⁹. Και το πέτυχε.

Άδελος παράγοντας, ο οποίος διαδραμάτισε ουσιαστικό ρόλο στον τερματισμό των Διασκέψεων, υπήρξε η διάσταση απόψεων των Βαλκανικών κρατών και ιδιαίτερα της Βουλγαρίας και της Γιουγκοσλαβίας επί του μειονοτικού. Και ακόμα πιο άδελος, αφανής θα έλεγα, η διαμάχη των δύο κρατών και οι εκ διαμέτρου αντίθετες θέσεις τους επί του Μακεδονικού.

18. ΑΥΕ, 1933, Α/6/ΙΙ, γ, ο.π., Εμπιστευτικόν, αρ. 221, Βήλος προς 'Υπουργείο 'Εξωτερικών. Εν Κλήβελαντ, τη 9 Μαΐου 1933.

19. ΑΥΕ, 1934, Α/3/8, αρ. πρωτ. 1624, Μακκάς προς 'Υπουργείο 'Εξωτερικών. 'Εν Βελιγραδί, τη 13 'Αυγούστου 1934 και Ελληνική Εταιρεία των Φίλων της Ειρήνης, αρ. 1851, Παπαδόπουλος προς 'Υπουργείο 'Εξωτερικών. 'Εν 'Αθήναις, τη 14 'Αυγούστου 1934.